

NAYA ORTEGA, Ramón – PRADES ARTIGAS, M. Lourdes: *Hablamos diferentes idiomas, pero una misma lengua: Multilingüismo y pedagogías en las Brigadas Internacionales*. Cádiz, Universidad de Cádiz 2023, 215 s., ISBN 978-84-9828-861-2.

Pakliže ještě na začátku 30. let minulého století stálo Španělsko zcela na periferii evropského a vůbec celosvětového politického zájmu, po vypuknutí občanské války se v myslích mnoha lidí stalo poskytnutí pomoci španělské republice otázkou, jejíž řešení mělo rozhodnout o dalším rozložení mocensko-politických sil ve světě. Na obranu Španělska proti fašismu, šířícímu se Evropou, vstoupilo dobrovolně do Mezinárodních brigád, organizovaných Komunistickou internacionálou, asi 35 tisíc mužů z celého světa (jejich zdravotní personál ovšem tvořily z velké části ženy). Místní noviny psaly o „Babylonu v La Manche“, přesněji řečeno Kastilii-La Manche, jejíž hlavní město Albacete sloužilo mezinárodním jednotkám jako základna. Široké spektrum jazyků v Interbrigádách bylo na jednu stranu vnímáno jako důkaz, že komunistický sen je něčím, co přesahuje národnosti. Na druhou stranu z toho plynulo nepředstavitelné množství praktických a logistických komplikací – například vojenské raporty směřující z a do jednotek „Internacionálů“ přicházely ve čtyřech různých jazycích. Na rozdíl od biblického příběhu, v němž stavba věže zamýšlené k oslavě člověka vedla k totálnímu zmatení a vzájemnému neporozumění, usilovali v Albacete i jinde ve Španělsku o to jazykové bariéry naopak překonávat a společně čelit nepříteli.

Zdokumentovat a zhodnotit tyto snahy se nyní, s odstupem téměř devadesáti let od vypuknutí španělské občanské války, pokusila dvojice katalánských historiků z Barcelonské univerzity Ramón Naya Ortega a M. Lourdes Pradesová Artigasová. Jejich kniha *Mluvíme různými jazyky,*

ale stejnou řečí: Mnohojazyčnost a učení v Mezinárodních brigádách (název je výpůjčkou motta z časopisu německojazyčného Batalionu Thälmann, kde mimochodem bojovala i řada českých Němců) se zařazuje do mohutného proudu zájmu historiků a historiček o toto období – žádnému jinému problému španělských dějin 20. století nevěnovala mezinárodní historická komunita tolik titulů jako občanské válce.

Není bez významu, že Pradesová Artigasová působí jako vedoucí knihovny Pavilonu republiky (*Pavelló de la República*) v Barceloně, badatelské instituci nedocenitelného významu pro všechny zájemce o druhou španělskou republiku, občanskou válku, exil, Frankův režim a následnou španělskou transformaci. V Pavilonu se nachází množství archivních sbírek, unikátní dobový tisk a také dosud nepublikované vzpomínky tehdejších aktérů včetně mezinárodních dobrovolníků. Právě díky neomezenému přístupu k jedinečným primárním materiálům se katalánské dvojici podařily dvě věci. Zprvée předložila věcnou a poutavou analýzu různých aspektů souvisejících s komunikací v prostředí Mezinárodních brigád – od alfabetizace vojáků přes jejich vztah k civilnímu obyvatelstvu po roli tisku a rozhlasu. Zadruhé vtiskli své knize kvalitu „sdílené autority“, když skrze ni nechávají promlouvat dobové aktéry, zatímco autorsky se sami spíše upozaďují. Kniha vlastně nepůsobí jako odborná historiografická práce *strictu senso*, jakkoli vychází v univerzitním nakladatelství a jejími autory jsou etablovaní historikové.

Značnou pozornost autorská dvojice věnuje alfabetizačním snahám v Interbrigádách. Boj proti negramotnosti, v agrárním Španělsku tehdy naprosto běžné, si vzala za svůj už druhá republika. Na začátku 30. let tak položila základy mechanismů, které se později adaptovaly na situaci války a aplikovaly nashromážděné zkušenosti a postupy v zákopech. Na tomto

základě vznikly i „odborářské“ Kulturní milice (*Milicias de la cultura*). Jejich alfabetizační a vzdělávací role i mezi interbrigadisty (negramotní horníci či dělníci v jejich řadách nebyli výjimkou) byla naprosto stěžejní, trvala po celou dobu konfliktu a je poměrně málo prostudovaná. Autoři ukazují například fungování takzvaného kaskádovitého učení, kdy ti pokročilejší byli vedeni k tomu, aby se okamžitě sami chopili kantorské role, a dokládají, že v době klidu na frontě se někteří interbrigadisté naučili psát a číst překvapivě rychle – v průměru za deset dnů (s. 108).

Autorský tandem také přibližuje způsoby učení se španělštině – v prvé řadě té „zákopové“, praktické. V časech mezi boji se mezinárodní dobrovolníci učili organizovaně v průměru dvacet až čtyřicet slovíček denně (s. 123), obvykle v místních opevněných kostelích (v pamětech „lednicích“, s. 125) v „dotaci“ asi hodinu denně. Znalost písemné, či dokonce „redaktorské“ španělštiny byla však hned druhá na řadě. Některé tiskoviny vycházely až v pěti jazycích, nadřízení (politických komisařů) se z mnoha důvodů snažili vojáky motivovat, aby noviny překládali (a nabízeli za to zvýšený příděl amerického tabáku, s. 62). Zároveň probíhala přirozená hispanizace Interbrigád, protože s postupem času Španělé doplňovali řídoucí řady mezinárodních dobrovolníků; v některých jednotkách tak chvílemi dokonce představovali 60 až 70 procent mužstva (s. 118).

Není přitom bez zajímavosti, že ovládnutí španělštiny za Pyrenejemi zásadně ovlivnilo také pozdější kariéry některých významných československých interbrigadistů, přinejmenším těch, kteří „přestáli“ 50. léta a neskončili na šibenici nebo jim dlouholeté vězení nepodlomilo zdraví. V době politického tání, a zejména pak pražského jara našli profesní uplatnění například na Kubě. To byl případ třeba Richarda Falbra staršího (1912–1977), jenž působil jako obchodní přidělenec ve Venezuele a poté počátkem 60. let vedl

Dům československé kultury v Havaně, kde vystřídal jiného bývalého „španěláka“ Adolfa Vodičku (1913–2012). Známe je působení Františka Kriegla (1908–1979) na pozici poradce kubánského ministra zdravotnictví v letech 1960–1963. A ještě na začátku normalizace vedl, byť jen krátce (1969–1970), československé velvyslanectví v Havaně Ladislav (Laco) Holdoš (1911–1988).

Napříč celou publikací se autoři dotýkají jádra problému komunikace ve válečných podmínkách, které nutí hledat praktická řešení založená na selském rozumu. Možnost dorozumět se tváří v tvář pak navozuje pocit spojenectví a důvěry, vede k sympatiím a sblížení. Mezilidská komunikace umožňuje cítit se dobře a přináší úlevu i v obtížných situacích. Podle některých odborníků dnes stojíme na začátku konce učení se cizím jazykům (názor z časopisu *The Atlantic* cituje Erik Tabery v úvodníku *Respektu* z 31. března 2024). Zejména vlivem boomu umělé inteligence a globální dostupnosti online překladáčů údajně klesá v anglofonních zemích výuka francouzštiny, němčiny a italštiny, katedry těchto jazyků se zavírají a podle téhož zdroje začala na některých místech světa klesat i znalost angličtiny. Jakkoli jsou tato tvrzení a závěry z nich vyvozované možná předčasné či přehnané, jisté je, že skrze cizí jazyk tříbíme také svoje „měkké“ kulturní dovednosti a cit pro porozumění cizím mentalitám. Viděno v tomto světle je práce katalánské autorské dvojice velmi cenným a aktuálním příspěvkem. Na jednotlivých příbězích, vydestilovaných z obdivuhodného množství pramenů, ukazuje, že ve válce lidé mezi sebou „fungují“ především na základě selského rozumu, instinktů a intuice, jejichž význam dnešní digitální společnost spíše upozaduje.

Hana Bortlová-Vondráková